

M II m. 79

JVI SAD

Knjižnice Srpske
Knjižnica Srbije

POPOLJA

m e s e č n i k z a k u l t u r u i u m e t n o s t

RAŠA POPOV

Poezija na smrti...?

Kažu: umire poezija. Drugi kažu: umire s itna poezija. Da ne nastaje možda epoha romana; danas?

Danas. Ali još u antičko vreme je čovek koji je poeziju smatrao za božansko delo, napadao poeziju. Da li je to postojanje napada na poeziju znak nekog truljenja u njoj samoj?

Prvo ću da se ispovedim čitaocu. Sasvim smerno i iskreno.

Kad sam bio u zabavištu pred veliki petak smo se ispovedali svešteniku, nas nekoliko stotina o jednom trošku i sećam se da mi je bilo strašno krivo što nemam šta da kažem, Pomišljao sam razne bezbožne stvari: „ah kad bi ikona Svetog Save pala sa zida“ pa sam u svojoj naivnoj duši neiskreno dodavao: „Ala bih voleo da padne ikona“. Silom sam htio da i ja nešto priznam crnom bradatom svešteniku. Ljut na samog sebe što nemam neki jači greh na duši gurao sam se prema stolu, gurali su me, gazili smo jedan drugog i kad sam najzad stigao pred ispovednički sto, pop se nasmešio i pružio mi ka usnama gvozdeni krst. To me je tako iznenadilo da nisam mogao da se maknem. Krst je bio tako očigledno gvozden i uglačan, tako materijalan i naglo uperen ka meni, da nikako nisam mogao da ga saobražim svojoj pokajnčkoj a grešnoj duši, željnoj ispovesti. Dečaci su iza mojih ledja urlali od zadovoljstva jer sam morao izgledati vanredno glupo piljeći u krst sa krakovima nalik na list deteline. Još nikada nisam video baš takvu šaru u gvožđu a krstovi su za mene bili četvrtasti predmeti. Ovaj je bio sav u krugovima i oblinama. „Pomiriši ga glupav!“ šaputali su mi. Sveštenik mi je prekratio muke i naredio da poljubim krst, polio me je i zamahao rukom iznad mene. Čekao sam. Hteo sam da me pita za grehe ali je on nestrpljivo zamahao rukama i tada mi je sasvim jasno sinulo šta se traži od mene. Hteo je da odem jer sam bio gotov.

U vezi sa isповestima i dan danas стоји тако. Prvo i prvo one nikoga ne interesuju i drugo, preti im opasnost da budu neiskrene. Ali pošto mi je palo naum da se bavim estetikom, a estetika je savest o književnom stvaranju, a književno stvaranje koje najbolje pozajem jeste moje sopstveno

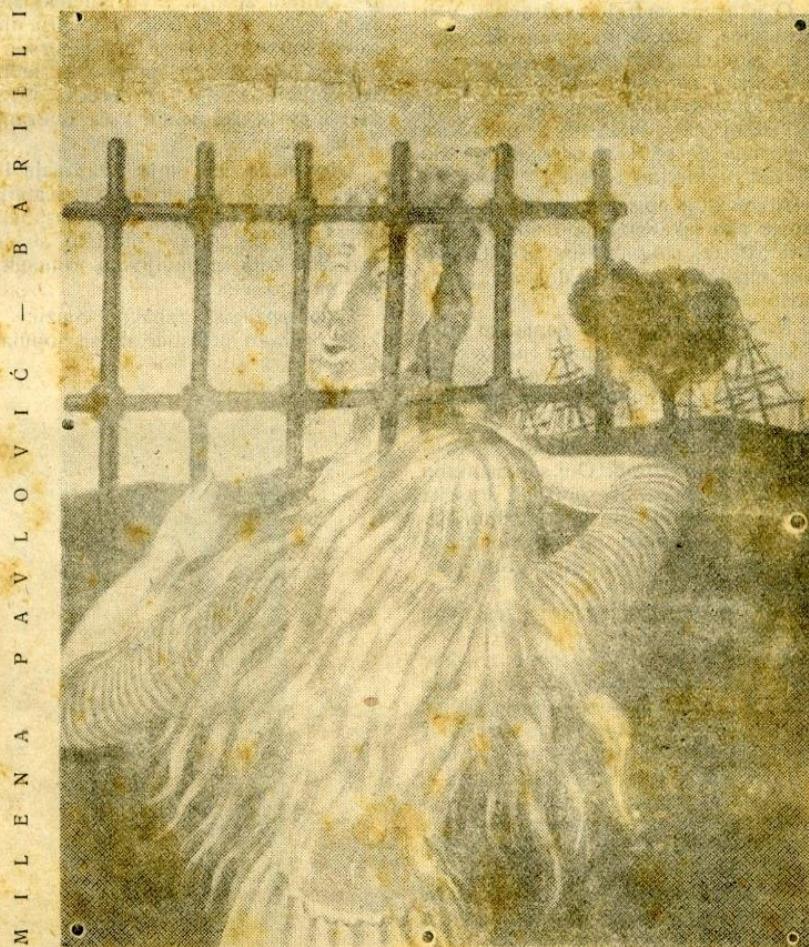
stvaranje-to se ja vrlo neučtivo usudjujem da pišem o njemu iako je jasno da je to samo jedno pravoslavno ispođedanje i ništa drugo.

Dogadjia mi se da energično počнем napadati poeziju. Počinjem da pišem o njoj sa najdubljom odanošću i na jednom! — napadam poeziju. Zalazim joj za ledja, pokušavam da razodenem njenu jednostranu izražajnost, da otkrijem njenu vrlo mračnu uzročnost. Čak sam u vreme brusoškog otkrivanja kompenzatornosti poezije pokazivao izrazitu sklonost za formalističkim po-

vezivanjem poezije sa svakom kompenzacijom. Naprimjer sa psovanjem.

Ako ima ičega u celom tom ne-trpljenju poezije, mislim da je to jednostavno odvratnost prema jednostranosti poezije. Površinski posmatrano poezija jeste jednostrana. Ona je danas i s k l j u č i v književni rod. Postala je čista lirika. Izraz unutrašnjih razumskih neizrazivih pokreta u čoveku. Mi danas ne sastavljamo kolo pre nego što započnemo da pevamo. Nema totemske situacije, nema totema uz poeziju.

(Nastavak na drugoj strani)

PA IPAK JE NOĆ MILIONSKI SAN SENOVITA PUSTARA ŽELJA

Poezija na samrti...?

(Nastavak sa preve strane)

Poezija je čista čistacka. A totem je uvek bio nerazdvojan od poezije. Čini mi se da kada tog mističnog ili socijalnog (svejedno kakvog jer to su u osnovi iste stvari: i iznudjena mistika i iznudjena socijalnost imaju u sebi elemente pritiska na svest) totema nema, poezija postaje okrenuta i mi počinjeno da je napadamo. Najistinski liričari, ljudi koji pišu poeziju o i s t i n s k o m jadu koji ih snalazi, poseduju nesnosno osećanje krivice i nikome ne pokazuju stihove.

A da li je uopšte moguće da je poezija došla do te čistine, do isključivosti, do lirskog pour lirskog? Da se možda taj totem, opštija socijalna određenost poezije ne krije tu negde oko nas.

Govorio sam jednu svoju pesmu drugovima:

oče moj, sve je to smešno i umrečemo, kažem ti;
razboleo sam se i smrzo mi se srce (dal ga
imam);
razboleo sam se i uklizle u me ribarice;
botan sam oče, donesi mi leku od apotekarice.

Ti odlaziš, a jel čuješ, strene na ulici,
to idu po nekog kola sa crvenim krstom...
pozuri, idi, dok umro nisam kad strene piše
i reci joj da umreću ako me ne pobiše

Kako je to njima bilo smešno, ne mogu vam opisati. Silno me to potseća na moj dogadjaj na ispovesti kada su mi se smejavili jer nisam s h v a t a o n njihov totem. Jednostavno, imali smo dva različita totema, i smejavili su se. Isto je tako pesma u kojoj ja sasvim ozbiljno sa osećanjem duboke razneženosti spominjem apotekaricu izazvala eksploziju smeha. Znao sam da će to tako biti (neman tu nikavih iluzija u univerzalnosti saobraćaja među ljudima), ali sam tvrdoglav napisao pesmu baš o apotekarici. O tom biću koje nas leći svojim belim rukama, o biću koje mi se kao dečaku ukazivalo kao andeo u hramu velikih i malih bogova-bočica i tegli.

Uveren sam da ovde nije posredni nečišć pojam apotekarice, i da je u tom preziru poezije nešto drugo posredi.

Svaki čovek ima svoju u s t a l j e n u pretstavu lirskega odnosa u prirodi. Svaku socijalnu sredinu ima svoj ritual koji je za nju vizualizovani lirska odnos. Prvo se stane u kolo, pobudu se kopila i tek tada se pribegava lirici.

U neprimitivnoj, civilizovanoj sredini jedinka je osamljena i ima svoju (u svetski sahranjenju i neprimećenu) pretstavu nužnog rituaala ili neke druge za nju u i s t e organizacije materijalnih objekata po zakonima ritma koji je njen i d e a l . Tu čudnu želju duha za bilo-kakvom harmonijom nazvali smo lirskim totemom.

Kada se dogodi da se ljudi razmimoilaze po svom shvatanju lirike od autorovog, oni će jednostavno osećati nelagodnost pred njegovom lirikom, pa će je (već prema temperamentu) i napadati. Znači — ne samo nerazumljivu i neshvatljivu liriku i umetnost, već s v a k u umetnost koja nije ponikla na zajedničkom osećajnom i mističkom iskuštu i obradi tog iskustva.

Ovaj jednostavni nalaz ne pokazuje nam da su „realisti“ u pravu kada napadaju „moderniste“ i obrnuto, već samo pokazuje da je postojeća averzija nužna. Pomoću tog nalaza možemo da utvrđimo da ni tako-zvana čista, isključivo lirska poezija nije uopšte čista. Nije ni jednostrana, nije lišena elemenata mističnog totema, nego se ti totemi danas razlikuju. Skoro svaki čovek ima svoj originalni etički i karakterom uslovljeni stav prema svetu oko sebe. Jer ne živimo u plemenu i uuglavnom ne igramo kolo. (Istina neka književna kola se viju uz gromglasnu svirku ali ta je stvar i literarno određena).

Tužna jadanja naših mladih pesnika z bog okrutnog razdora u taboru velike boginje literature moraju se na osnovu rečenog shvatiti uvek samo kao izraz želje za uspehom.

Nema smisla pisati o lirici u o p š t e . Pa to ćeš ti onda ubrojati u liriku i ono što deca napišu! Čujem već kontrolu svog teksta od strane svoje sopstvene mediolokritnosti. Baš tako! Evo što sam čuo u trolejbusu. Devojčica reče majci: „A danas u školi jedan dečko kaže

JAJE IMA NOGE OTIŠLO DA BERE
GROŽDJE“

Bio je to za mene najveći lirski dogadjaj uopšte. Kakva sposobnost sažimanja prirode! Kakvo pronicanje u suštinu života. Nestreljenje velikog liričara koji svoju neutoljivu žedj za životom ispoljava nemogućnošću čekanja na dugotrajni misteriozni proces piljetanja podma daje noge jajetu, probija ljušku svešću i odlazi, a još uvek jaje (kakvog vrhunca slasti) — da jede groždje.

Voleo sam uvek groždje i piliće. Uzbudjivale su me kvočke što onako ratoborno kljacaju. Uvek sam se čudio tom fenomenu pretvaranja mirne ptice kokoši u divljač. I zato, emotivno vezan za oblast živinarstva pevam hvalu dečjem stihu.

Rekao sam ga jednom čoveku koji je hladno rekao: „Lupa klinac bez veze.“

Ako sam donekle vulgaran što raspravljam o poeziji iz trolejbusa, ipak imam jakog razloga za to jer će mi nevedeni dečji stih omogućiti da izrekem neponeti zaključak:

Pošto postoji lirska izraz nezavisno od književne kulture, harmonije i stilističkog savršenstva, nezavisno od POETIKE to je jasno da će poete osećati averziju prema svakoj lirici koja nije pisana uz ritual sličan njihovom ritualu. A sta je poetski ritual? Da ja ne pokušavam da kažem nešto o već trivijalno pominjanoj pozji? Pišem o pozici mnošta puta zlorabiljenoj. Opravdano se može reći da pišem protiv vretenja i da će mi se pero možda polomiti od vetrana i goropadnih krila na mlinu. Zato će i pokušati da oživim vretenja spasenosnim sredstvom koje daje čoveku krila uverljivosti. Citiraču velikog pesnika Edvarda Eslina Kamingza:

„Pesme koje će uslediti za tebe su i za mene, a ne za publiku

— beskorisno je pokušavati da se pravimo kao da smo publika i mi — slični. Publika ima manje zajedničkog sa nama nego što ga ima kvadratnikorentizminusjedan. Vi i ja smo ljudska bića, publika je snob.“

Tako piše pesnik tihе afirmacije života u predgovoru svojih sabranih pesama, svestan da njegova poezija bez poze ne može biti popularna.

I budući da se totemiska situacija nužna za lirska stvaranje sve više razara i razbijala na celije i c n o g pevanja, nije nimalo čudna prva rečenica ovog napisata: „kažu: umire poezija“. Ona odista umire kao inteligencija (što je površinsko pucanje glazure), ali ostaje živa kao intimni ples senki za vatrom koju loži svaki čovek za sebe. Lirika nije više ono sredstvo koje nas spašava u plemensku zajednicu. Postoje druga sredstva. Ali to je već druga priča. Psihološka i sociološka.

Ako se i pojave sumnje u poeziju one su zasnovane samo na literarnom ukusu (sic!).

RA PROZOR NA POZORNICU ŽIVOTA

MILENIJ SOMNAMBULNI SAN OTV...

MIHAJL KOČJUBINSKI DVE PESME

Oblaci

Kada posmatram oblake, tu decu zemlje i sunca, koji, odbivši se u visine, džuči se sve više i više, putuju plavim svemirom, čint mi se da vidim pesnikovu dušu.

Poznaču je. Ona, koja žudi za stalnim dražima i zvuči ljubavlju prema, a, čista i svelta, prozračna i laka, sa zlatnim osmehom na rumenim usnama.

Vidim je. Velika i teška, puna tuge i neispakanih suza, bremenita svim jadima sveta, potamnela od bola za nesrećnom zemljom, kovitila se u crnim kolutovima, teško diše prepunim grudima, krije lice od sunca i goruča plaće toplim suzama sve dotle dok joj ne bude lakše.

Poznam je. Ona... buntovna, puna vatre, koja sva plamti velikim i plamenim gnevom, luri pomamno po nebū i tera tenju zemlju zlatnom grančicom. Napred... Napred... Brže, zajedno sa njom!.. Milion puta brže u prostranstvo!... I zove da svi čuju, da ne spavaju, da se svi probude!...

Shvatah je. Večito nezadovoljna u večnom traženju, sa istim pitanjem „zašto?“, „zbog čega?“ — raširila je siva krila nad zemljom da zakloni sunce, da zemlja u senku potone i seje tugu...

Pesnici, ne čudim se što voliš oblake. Saosećam sa tobom kada sa tužnom zavičju pratiš oblačić koji se kao senka rasplinjuje i iščezava u plavoj pustinji...

Usamljen

Slušam pevanje koje niko ne čuje: to peva moja duša. Uvek i svugde čujem njem omiljen refren:

— Usamljen!

I šta neće zaglušiti — ja to znam — ništa nije u stanju da zagluši tihu pevanje. Kroz zavijanje mečave, kroz smerh proleća, kroz tutnjavu groma i zapljuškivanje valova stalno čujem:

— Usamljen si... Usamljen!

Oko mene su ljudi. Sijaju se njihove oči, zvuče njihovi glasovi... prede srebrnu nit razum, i zlatnu — srce, trenutak postojanja različava se, žubori, trepti, i kada se čaša naslade dotakne mojih usta, čujem već poznati rekвиjsi duše:

— Usamljen si... Usamljen!

Plaćem. Iz mog srca takodje teku potočići u more ljudskog jada. I mada je moja topla, duša otvorena za tudić jad kao cvet za rosu ipak... i pored toga osećam da se iz dubine diže kao večno prokletstvo.

— Ha-ha! Ipak si usamljen!...

Čak i onda kada kraj mog srca bije srce koje boli, kada se dve iskre slijavaju u plamen sreće, kada mi se čini da je sfinga već odogenetnuta...

Čak i tada...

Čak i tada se kao crno klupče kotrlja u mojim grudima mučan i oholi krik:

— Usamljen sam!

Preveo Dejan Poznanović